

۱۶ جوزا ۱۳۸۱

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان

وضعیت محلات سلب آزادی در افغانستان

سال ۱۳۸۸ خورشیدی

نظارت از محلات سلب آزادی به این دلیل اهمیت دارد که محلات سلب آزادی مکانهای بسته بوده و دور از چشم ها قرار دارد. از همانرو زمینه شکنجه، بدرفتاری، تحقیر و توهین متهمین و محکومین در آنجا مساعد است. یکی از عواملی که می تواند از شکنجه، بدرفتاری و توهین متهمین و محکومین در محلات سلب آزادی جلوگیری نماید و یا این موارد یاد شده را کاهش دهد، نظارت سیستماتیک و دوامدار از چنین محلات می باشد. خوشبختانه کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان تقریباً از تمام محلات سلب آزادی کشور همواره نظارت نموده است. کمیسیون مطابق به ماده ۵۸ قانون اساسی کشور و صلاحیت های تسجیل شده در قانون تشکیل، وظایف و صلاحیت های کمیسیون، به نظارت از محلات سلب آزادی پرداخته است. این ماده قانون صراحت دارد که "دولت به منظور نظارت بر رعایت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمایت از آن، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را تاسیس می نماید. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به این کمیسیون شکایت نماید. کمیسیون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نماید." اهمیت محلات سلب آزادی به ویژه محابس در هدف اصلی آن نهفته است. هدف اصلی از محلات سلب آزادی، مبارزه با پدیده جرم و اصلاح مجدد مجرمین است. بنابر این باید نظارت و ارزیابی شود که چنین محلاتی که برای اصلاح مجدد افراد متخلف از قانون و مبارزه با مجرمیت است، چگونه است و آیا مطابق قانون، چنین اهداف تحقق می یابد یا خیر.

مطابق با قانون محابس و توقیف خانه ها، محلات سلب آزادی به مفهوم این قانون عبارتند از محبس و توقیف خانه^۱. ماده هفتم قانون محابس و توقیف خانه ها، توقیف خانه را چنین تعریف نموده است: "محل است که اشخاص متهم در حال انتظار محاکمه در آن نگهداری می شوند." همین ماده قانون، محبس را نیز تعریف نموده است: "محبس محلی است که در آن اشخاصی که به حکم نهایی محکمه، محکوم علیه قرار گرفته اند، نگهداری می شوند.

قانون محابس و توقیف خانه ها به منظور تامین حقوق اشخاص تحت توقیف و محبوسین و طرز برخورد با آنها در محابس و توقیف خانه ها و هم چنین تنظیم امور محابس و توقیف خانه ها وضع گردیده است. ماده اول، بند دوم قانون محابس و توقیف خانه ها صراحت دارد که تطبیق حکم حبس در محابس تنها به منظور اصلاح و آماده ساختن محبوسین به رعایت و احترام قوانین و معیارهای زندگی اجتماعی، اخلاق انسانی، کار مفید اجتماعی و عدم رجوع به ارتکاب جرم صورت می گیرد. هم چنان قانون اساسی افغانستان در مورد اشخاص متهم و یا مظنون وضاحت داده است که برائت ذمه حالت اصلی بوده و هیچ شخصی مجرم پنداشته نمی شود مگر اینکه جرم وی توسط محکمه با صلاحیت به اثبات برسد. باید یاد آور شد که اعلامیه جهانی حقوق بشر و کنوانسیون بین المللی حقوق بشر نیز بر حقوق اشخاص تحت توقیف و محبوسین تاکید نموده است. در ماده ۱۰ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی آمده است که در باره کلیه افرادی که از آزادی خود محروم شده اند، باید با انسانیت و احترام به حیثیت ذاتی انسان، رفتار کرد.

این گزارش براساس نظارت های ناظرین دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان تهیه شده است. هر چند نظارت از محلات سلب آزادی از سوی ناظرین کمیسیون به طور دوامدار صورت گرفته است؛ اما این نظارت به دلایل فنی به طور کامل و منظم نبوده است. از همانرو تهیه کننده این گزارش با کمبود اطلاعات در مورد هر محل سلب آزادی مواجه بوده است. معلومات در مورد محابس که در هر ولایت یک محبس وجود دارد؛ تا حدودی کامل می باشد؛ اما در مورد توقیف خانه ها که در ولسوالی ها واقع می باشند، معلومات کمتری موجود است.

یادداشت: باید یادآوری نمود که شهرت قربانیان در این گزارش به طور مستعار ذکر شده است.

^۱. ماده ۵۸، قانون اساسی افغانستان، جریده رسمی، سال ۱۳۸۲ خورشیدی.

^۲. ماده ششم، قانون محابس و توقیف خانه ها، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

معلومات عمومی در مورد محلات سلب آزادی

ماده بیست و سوم قانون محابیس و توقیف خانه ها در مورد شرایط و وضع عمومی زندانها بیان می دارد که محابیس و توقیف خانه ها با رعایت ارزشهای اسلامی و اصول و شرایط معیاری سازمان ملل متحد اعمار می گردد و هم چنان در فقره ۳ این ماده قانون آمده است که وزارت عدلیه به همکاری وزارت صحت عامه در مورد مساحت، محل بود و باش، اندازه روشنی اتاق و امور مربوط به تهویه و تسخین محابیس و توقیف خانه ها تدابیر لازم را اتخاذ نماید. ماده پنجم قانون محابیس و توقیف خانه ها بیان می دارد که محبوسین و اشخاص تحت توقیف به منظور استفاده بهتر آنها از حقوق قانونی شان، به گروه های جداگانه نظر به نوعیت جرم، خصوصیات، عادات و احساس مشترک تقسیم شوند.

ماده نهم قانون محابیس و توقیف خانه ها نیز صراحت دارد که محابیس و توقیف خانه زنان از مردان جدا می باشد و هم چنین محبوسین و متهمینی که سن ایشان از ۱۸ سال بالاتر و از ۲۵ سال کمتر باشد، در محابیس و توقیف خانه های جداگانه نگهداری می شوند. باید یادآور شد که مساحت فضای اتاق هر محبوس و یا متهم نیز یکی از شرایط مهمی محسوب می شود. مساحت فضای اختصاص داده شده برای هر محبوس و یا متهم یکی از شاخص ها برای نشان دادن ازدحام در محابیس و توقیف خانه ها است. هرچند در مورد فضای اتاق محبوس و یا متهم معیار واحدی وجود ندارد؛ اما کمیته اروپا جهت جلوگیری از شکنجه و رفتار یا مجازات ظالمانه، غیر انسانی و یا تحقیر آمیز، برای هر شخص فضای ۴ متر مربع را در مجموع منحصی یک اندازه و معیار سودمند برای بهبود بخشیدن سطوح نا مساعد ازدحام سفارش نموده است.^۳

دولت افغانستان برای اداره و بازسازی محلات سلب آزادی تا اکنون بودجه کافی را اختصاص نداده است. وزارت مالیه جمهوری اسلامی افغانستان برای سال ۱۳۸۸ خورشیدی ۶۹۹۷۹۸۰۰۰ افغانی اختصاص داده بود؛ درحالی که ریاست عمومی محابیس و توقیف خانه ها بیشتر از یک میلیارد افغانی (۱۲۹۷۸۳۰۰۰۰) را از دولت افغانستان مطالبه نموده بود. یعنی که وزارت مالیه حدود ۶۰۰ میلیون افغانی کمتر از مبلغ مطالبه شده به این ریاست اختصاص داده است.^۴ رییس عمومی محابیس و توقیف خانه ها، از کمبود بودجه محابیس و توقیف خانه ها شکایت دارد و از دولت افغانستان و جامعه جهانی خواستار بودجه بیشتر است.

بنابر ارزیابی های کمیسیون، در اکثر ولایات افغانستان ساختمان محابیس و توقیف خانه ها معیاری نبوده و اتاق های محابیس و توقیف خانه ها برای محبوسین و افراد تحت توقیف کافی نیست و به همان لحاظ ازدحام زیاد باعث شده که در بسیاری از توقیف خانه ها و محابیس، جدایی افراد محکوم و متهم صورت نگیرد. نظارت های ناظرین کمیسیون نشان می دهد که تنها در ولایات ننگرهار و هرات محبوسین و افراد تحت توقیف به طور جداگانه نگهداری می شوند. گاهی در ولایت هرات این معیار به سبب ازدحام و کمبود جای، شکستاده شده و محبوسین و متهمین یکجا نگهداری می شوند.

مشکل کمبود جای نیز سبب شده است که در بسیاری از محابیس و توقیف خانه ها اشخاص ۱۸ سال تا ۲۵ نیز با بزرگسالان یکجا زندگی نمایند. ارزیابی های کمیسیون نشان می دهد که تنها در ولایات پکتیا، کابل، کندهار، فاریاب، کندز، تخار، بغلان، ننگرهار، لغمان و هرات محبوسین و اشخاص تحت توقیف از سن ۱۸ سال تا ۲۵ سال از بزرگسالان به طور جداگانه نگهداری می شوند. در سایر ولایات یعنی در ۲۴ ولایت دیگر تفکیک سنی میان محبوسین و متهمین وجود نداشته و یکجا نگهداری می شوند. حتا در ولایت دایکندی تمام محبوسین بالاتر از سن ۱۸ سال در یک اتاق نگهداری می شوند.

هم چنین نظر به قانون محابیس و توقیف خانه ها، باید اشخاص محبوس به اساس نوعیت جرم، خصوصیات، عادات و احساس مشترک تقسیم شوند که این امر نیز به سبب کمبود جای و ازدحام زیاد، در بسیاری از محابیس و توقیف خانه ها تحقق پذیرفته است. نبود جای کافی در ساختمان محابیس یگانه دلیل برای عدم جدایی محبوسین و متهمین از نظر نوعیت جرم تلقی شده است؛ ولی در ولایت جوزجان با وجودی که امکانات بالقوه برای جدایی محبوسین و متهمین از نظر نوعیت

^۳. یادداشت های رهنمودی در مورد اصلاح زندانها، دانشگاه کیگ لندن، پروفیسور اندرو کوپل، ص ۴۲.

^۴. مصاحبه با جنرال امیر محمد جمیشید، رییس عمومی محابیس و توقیف خانه ها، ۱۴ حمل ۱۳۸۹ خورشیدی.

جرم وجود دارد؛ اما با آنهم تمام محبوسین و متهمین یکجا نگهداری می شوند. باید گفت که تنها در ولایات هرات، فاریاب و کندهار محبوسین و متهمین از نوعیت جرم و سایر شرایط از هم جدا نگهداری می شوند. در ولایت کندهار محبوسین و افراد تحت توقیف به دو کتگوری تقسیم شده اند. محبوسین و متهمین جنایی و محبوسین و متهمین جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی از هم جدا نگهداری می شوند. در ولایت هرات محکومین به مجازات اعدام، قصاص و حبس ابد در یک بلاک تحت رژیم خاص و مجزا از دیگران نگهداری می شوند. هم چنین اشخاص معتاد نیز به طور جداگانه نگهداری می شوند. در ولایت فاریاب نیز محبوسین و متهمین صرف به دو کتگوری جرایم خیلی خطرناک و جرایم عادی تقسیم شده اند.

اکثریت مطلق مسولین محابس و توقیف خانه ها مشکل کمبود جای و مناسب نبودن ساختمان محابس و توقیف خانه ها را دلیل اصلی عدم این تقسیم بندی ها تذکر داده اند. نبود ساختمان مخصوص برای محلات سلب آزادی یکی از مشکلات عمده می باشد. صرف ولایات سمنگان، پکتیا، ننگرهار، جوزجان، هرات، فراه، نیمروز، بادغیس، پروان، غزنی، کابل، تخار، کندز، و کندهار دارای ساختمان مخصوص خود می باشد؛ اما با آنهم بسیاری از ساختمان های این محلات سلب آزادی مطابق معیار های لازم ساخته نشده اند.

در طول سالهای گذشته، هفت محبس و یک توقیف خانه جدیداً اعمار گردیده است. محبس زنانه کابل، محبس زنانه جوزجان، محبس زنانه هرات، محابس ولایات لغمان، هلمند، خوست، پکتیا و توقیف خانه مواد مخدر جدیداً اعمار گردیده است. ریاست عمومی محابس و توقیف خانه ها در نظر دارد که در هر سال سه الی چهار محبس و یا توقیف خانه را بازسازی و یا از نو اعمار نماید. ساختمان محلات سلب آزادی در ولایات چون دایکندی، غور، بامیان، وردک، لوگر، پنجشیر و کاپیسا کرایه بوده و ساختمان دولتی برای آن اختصاص داده نشده است. در بعضی از ولایات اگر ساختمان مخصوص برای محبوسین مرد موجود است، محابس زنانه کرایه می باشد. در ولایات لوگر، میدان وردگ و پنجشیر محبس و توقیف خانه برای زنان وجود ندارد. در بسیاری از ولایات ساختمان مخصوص برای توقیف خانه ها به ویژه برای زنان وجود ندارد. در ولایت بدخشان به استثنای محبس مرکزی، در هیچ یکی از ولسوالیهای آن، محل سلب آزادی برای زنان وجود ندارد. ساختمان توقیف خانه ها یا کرایه بوده و یا اینکه تعدادی از اتاق های نظارت خانه های وزارت داخله را به آن اختصاص داده است. به گفته جنرال امیر محمد جمشید رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، تا هنوز دوبلاک محبس پل چرخی، محابس کندهار، ننگرهار، هرات، کندز و توقیف خانه ولایت کابل بازسازی شده و ساختمان محابس بغلان، لوگر، نورستان، پکتیا، غور، دایکندی و بامیان زیر بازسازی قرار دارند. باید اضافه نمود که در تمام ولایات و ولسوالیها محبوسین و متهمین زن از محبوسین و متهمین مرد به طور جداگانه نگهداری می شوند و محابس و توقیف خانه های زنانه توسط زنان نگهبانی می شوند؛ اما در محبس کابل، گاهی به دلیل کمبود نگهبانان زن، مردان به عنوان نگهبان مرد ایفای وظیفه می نمایند.

مطابق ماده ۱۲ قانون محابس و توقیف خانه ها، در هر ولایت دو باب محبس مردانه و زنانه وجود داشته باشد که این امر تقریباً رعایت شده و اکنون مرکز هر ولایت دارای محبس برای مردان و زنان می باشد؛ اما در بسیاری از ولایات دارای ساختمان مخصوص نمی باشند. هم چنان ماده ۱۲ قانون محابس صراحت دارد که در هر ولسوالی یک باب توقیف خانه وجود داشته باشد^۵. در تعداد قابل ملاحظه ای از ولسوالی ها، نبود توقیف خانه ها به کمیسیون گزارش شده است که این خود یک مشکل جدی تلقی می شود. ولایت بلخ دارای ۱۴ ولسوالی و یک شهرک بندری می باشد؛ اما صرف در ۹ ولسوالی این ولایت توقیف خانه موجود بوده و سایر ولسوالی ها توقیف خانه ندارند. در برخی از ولسوالی های ولایات سمنگان، جوزجان، ننگرهار و کندز نیز توقیف خانه وجود ندارد؛ اما در ولایت پکتیا در هیچ ولسوالی آن به جز توقیف خانه مرکز ولایت، توقیف خانه ای موجود نمی باشد. دفتر ساحوی کمیسیون در ولایت فاریاب گزارش داده است که قبلاً در ۹ ولسوالی این ولایت ۹ باب توقیف خانه وجود داشت؛ ولی در این اواخر تعداد توقیف خانه ها در این ولایت به ۵ باب توقیف خانه از سوی دولت تقلیل داده شده است. این نمونه می تواند به عنوان یک عقبگرد تلقی گردد. در حالی که تعهدات دولت ایجاب می نماید تا در این زمینه و سایر موارد حقوق بشری، رشد و انکشاف روز افزون رونما گردد.

^۵ مصاحبه با جنرال امیر محمد جمشید، رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، ۱۴ حمل ۱۳۸۹ خورشیدی.

^۶ بند ۲، ماده ۱۲، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

حد اقل رفتار با محبوسین و توقیف شده ها در محلات سلب آزادی

ماده دهم میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی اشاره به نظام زندانها دارد. در این ماده آمده است که نظام زندانها متضمن رفتار با محکومیت خواهد بود که هدف اساسی آن اصلاح و اعاده حیثیت اجتماعی زندانیان است. هم چنین ماده بیست سوم ۲۳ قانون محابیس و توقیف خانه ها نیز صراحت دارد که محابیس و توقیف خانه ها با رعایت ارزشهای اسلامی و اصول و شرایط معیاری سازمان ملل متحد اعمار می گردد.^۷ هم چنان در قانون محابیس آمده است که: "۱) ادارات محابیس و توقیف خانه ها مکلف اند محابیس و توقیف خانه ها را با وسایل صحی مناسب، مجهز و محیط آن را به صورت درست و نظیف نگهداری نمایند. ۲) ادارات محابیس و توقیف خانه ها برای هر محبوس و شخص تحت توقیف، چپرکت و بستر خواب جداگانه را تهیه می نمایند. ۳) وزارت عدلیه با همکاری وزارت صحت عامه در مورد مساحت، محل بود و باش، اندازه روشنی اتاق و امور مربوط به تهویه و تسخین محابیس و توقیف خانه ها تدابیر لازم را اتخاذ می نمایند."^۸

ازدحام و مساحت اتاقها:

فضای مناسب و کافی برای زندگی محبوسین در محابیس یکی از معیارهای سازمان ملل متحد است. در قانون محابیس و توقیف خانه ها نیز مساحت اتاق را یادآوری نموده و وزارت عدلیه را مکلف به اتخاذ تدابیر در این زمینه دانسته است. محابیس نباید با مشکل ازدحام مواجه باشند. برای اندازه گیری ازدحام در محابیس یک معیار واحد وجود ندارد؛ اما به هر صورت می توان با اندازه گیری مساحت اتاقهای محابیس اندازه ازدحام را تشخیص داد. "کمیتة اروپا برای هر شخص ۴ متر مربع را در مجموع منحیث یک اندازه و معیار سودمند برای بهبود بخشیدن به سطح ازدحام سفارش نموده است. هر چند آنها یک اتاق یک نفری به اندازه ۴.۵ متر مربع را محل بسیار کوچک و نا مساعد برای سپری نمودن دوره توقیف بیشتر از یک یا دو روز خوانده و یک اتاق ۶ متر مربع نسبتاً کوچک و یک اتاق ۱۰ متر مربع را به اندازه مناسب برای یک فرد دانسته ولی برای دو نفر نسبتاً کوچک تلقی نموده است."^۹

هرچند کمبود جای و نبود ساختمان های معیاری دلیل اصلی ازدحام در محابیس افغانستان به شمار می رود؛ اما به گفته جنرال امیر محمد جمیشد رییس عمومی محابیس و توقیف خانه ها، بازداشت های خودسرانه نیز به این مشکل افزوده است. وی می گوید که بازداشت های خودسرانه توسط پولیس صورت می گیرد. اشخاصی که دعوی حقوقی دارند، اشخاصی که در کوچه و بازار مزاحمت کرده اند و یا باهم دعوا کرده اند و یا هم اشخاصی به قصد ازدواج از خانه فرار می کنند، اکثراً به محلات سلب آزادی انتقال داده می شوند.^{۱۰} تا اکنون بیشتر از ۱۶۰۰۰ محبوس و توقیفی در محلات سلب آزادی کشور نگهداری می شوند و بنابر مقایسه با تعداد محبوسین در سایر کشورها، یک رقم معمول می باشد.

ازدحام در زندانها یکی از مشکلات جدی در نظام محابیس افغانستان محسوب می شود. گزارشهای دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون نشان می دهد که تقریباً در تمام محابیس ازدحام بیش از حد وجود دارد. متأسفانه از سوی دولت افغانستان هیچ نوع تلاش برای رفع این معضل بزرگ صورت نگرفته و هیچ مرجعی نیز در این زمینه توجه نکرده است. حتا این مشکل، ازدحام محلات سلب آزادی در گزارش های نهادهای مدافع حقوق بشر و گزارشهای رسانه ها نیز انعکاس نیافته است.

رییس عمومی محابیس و توقیف خانه ها می گوید که در هفت ساختمان جدیدی که برای محبوسین جدیداً ساخته شده است، حدود سه و نیم الی چهار و نیم متر مربع برای هر نفر در نظر گرفته شده است. به نظر می رسد که این معیار در عمل تطبیق نشده و ازدحام زیاد باعث نقض این معیار شده است.

گزارشهای دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون نشان می دهد که ازدحام به اندازه ای سه برابر و حتا چهار برابر معیارهای وضع شده می باشد. مثلاً در محبس ولایت فاریاب اتاقهای محابیس ۲ متر در ۳ متر و یا ۳ متر در ۴ متر می باشند؛ اما در یک اتاق ۲ متر در ۳ متر حدود ۱۰ نفر نگهداری می شوند. با آنهم در ولایت فاریاب کار ساختمان جدید محبس مرکزی

^۷ بند ۱، ماده ۲۳، قانون محابیس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶، خورشیدی.

^۸ ماده ۲۴، قانون محابیس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶، خورشیدی.

^۹ یادداشت های رهنمودی در مورد اصلاح زندانها، دانشگاه کیگ لندن، پروفیسور اندرو کوئل، ص ۴۲.

^{۱۰} مصاحبه با جنرال امیر محمد جمیشد، رییس عمومی محابیس و توقیف خانه ها، ۱۴ حمل ۱۳۸۹، خورشیدی.

زیر کار بوده و امید می رود که این مشکل با تکمیل ساختمان جدید حل گردد. در سایر ولایات نیز ازدحام بیش از حد اتاقهای محابس گزارش شده است. در محبس ولایت دایکندی در یک اتاق ۳ متر در ۵ متر حدود ۱۵ الی ۱۸ نفر نگهداری می شوند. در محبس ولایت بلخ در هر اتاقی که ۱۲ متر مربع مساحت دارد، به طور اوسط ۲۴ تن از محبوسین نگهداری می شوند. هم چنان در محبس بغلان در یک اتاق ۱.۵ در ۲ متر، ۵ تن از محبوسین نگهداری می شوند. این موارد، به طور نمونه بیان گردید؛ ولی شرح کامل اندازه ازدحام در محابس برخی از ولایات را در چوکات زیر مشاهده نمایید.

شماره	محبس	شرح اندازه ازدحام در اتاقهای محابس
۱	نیمروز	در هر اتاق که مساحت ۱۲ مترمربع مساحت دارد، ۱۰ نفر نگهداری می شوند.
۲	سمنگان	در هر اتاق که مساحت ۲۴ مترمربع مساحت دارد، ۱۵ نفر نگهداری می شوند.
۳	ننگرهار	در هر اتاق با مساحت ۲۰ متر مربع به تعداد ۱۷ و ۱۸ نفر نگهداری می شوند.
۴	بغلان	در هر اتاق با مساحت ۵ متر مربع به تعداد ۵ نفر نگهداری می شوند.
۵	تخار	در هر اتاق با مساحت ۱۵ متر مربع و یا ۱۰ متر مربع از ۱۵ الی ۲۰ نفر نگهداری می شوند.
۶	کندز	در هر اتاق با مساحت ۱۵ متر مربع و یا ۲۰ متر مربع از ۱۵ الی ۲۰ نفر نگهداری می شوند.
۷	جوزجان	در هر اتاق با مساحت ۲۴ متر مربع به طور اوسط ۱۵ نفر نگهداری می شوند.
۸	بلخ	در هر اتاق با مساحت ۱۲ متر مربع به طور اوسط ۲۴ نفر نگهداری می شوند.
۹	کندهار	در هر اتاق با مساحت ۴ متر مربع به طور اوسط ۱ و یا دو نفر نگهداری می شوند.
۱۰	پامیان	در هر اتاق با مساحت ۳۰ متر مربع به طور اوسط ۳۰ نفر نگهداری می شوند.
۱۱	بدخشان	در هر اتاق با مساحت ۵۰ متر مربع به طور اوسط ۳۵ نفر نگهداری می شوند.
۱۲	غور	در هر اتاق با مساحت ۱۲ متر مربع به طور اوسط ۱۰ الی ۱۴ نفر نگهداری می شوند.
۱۳	کابل	تقریباً دو چند گنجایش اتاق، محبوسین نگهداری می شوند.
۱۴	فاریاب	در هر اتاق با مساحت ۶ متر مربع به طور اوسط ۱۰ نفر نگهداری می شوند.
۱۵	دایکندی	در هر اتاق با مساحت ۱۵ متر مربع حد اقل ۱۵ الی ۱۸ نفر نگهداری می شوند.
۱۶	خوست	در هر اتاق با مساحت ۹ متر مربع به طور اوسط ۵ الی ۱۰ نفر نگهداری می شوند.

ازدحام در محلات سلب آزادی پیامدهای ناگواری را برای محبوسین و توقیف شده ها در پی دارد. ازدحام زیاد حتا می تواند به مثابه شکنجه و رفتار ظالمانه به کرامت انسانی صدمه بزند. در قدم نخست ازدحام در محلات سلب آزادی، باعث نا آرامی روانی سلب آزادی شده ها می شود. ازدحام و عدم فضای کافی اتاق محابس باعث تخطی های حقوق بشری می شود. زمینه پرورش امراض ساری مانند سل و ایدز فراهم شده و تاثیرات شدید و خطرناک بر صحت عمومی محبوسین دارد. ازدحام به صورت جدی کنترل جرایم و خشونت های داخل زندان را متاثر ساخته و ممکن است که برای کارمندان و نگهبانان زندان فضای خطرناکی را ایجاد نماید. ازدحام در اتاقها، تامین معیارهای حد اقل روشنی، هوا و خلوت را تقریباً ناممکن می سازد. از سوی دیگر اگر جای کافی برای محبوسین وجود نداشته باشد، معیارهای سازمان ملل متحد و قانون محابس و توقیف خانه ها مبنی بر جداسازی جوانان از بزرگسالان، متهمین از محکومین و سایر کتگوریها بر اساس جرم را نا ممکن می سازد. خلاصه در یک کلام می توان گفت که ازدحام زیاد در محابس، رسیدن به هدف اصلی تطبیق حبس را که همانا اصلاح مجدد مجرم است، دشوار و حتا ناممکن می سازد. و چه بسا امکان دارد که فضای نا مناسب محابس باعث شود که مجرمین عادی، به مجرمین مکرر و خطرناک تبدیل شوند.

نور، تسهیلات گرما و سرما:

بند ۳ ماده ۲۴ قانون محابس و توقیف خانه ها، وزارت عدلیه را با همکاری وزارت صحت عامه مکلف به اتخاذ تدابیر در مورد اندازه روشنی اتاق و امور مربوط به تهویه و تسخین محابس و توقیف خانه ها نموده است. شرایط روشنی، نور آفتاب و عدم رطوبت از جمله معیارهایی است که باید در محابس و توقیف خانه ها رعایت شود.

متأسفانه بسیاری از محابس ولایات این شرایط را به طور کامل ندارند. در یک محبس برخی از اتاقهای محابس، کلکین هایی به سمت آفتاب دارند که محبوسین از نور آفتاب مستفید می شوند؛ اما برخی از اتاقها که در سایه رخ می باشند، از

چنین وضعیت برخوردار نیستند. متأسفانه اکثریت محابس دارای انرژی برق به طور دوامدار نمی باشد. به همین لحاظ صرف از طرف شب از جنراتورها برای روشنایی استفاده می شود. تنها در محابس ولایات کابل، فاریاب، کندز و میدان وردگ، بلخ، جوزجان و سرپل تقریباً برای ۲۴ ساعت برق دارند و در محابس ولایات چون ننگرهار، خوست و پکتیا انرژی برق برای مدت مناسب وجود دارد.

رطوبت به طور مستقیم بر صحت محبوسین تأثیرات منفی می گذارد. رطوبت اتاقها مشکل جدی دیگر در محابس است. این مشکل تقریباً در اکثریت اتاقهای محابس وجود دارد. در بعضی از محابس مانند محبس ولایت غور، رطوبت به اندازه ای است که گیاهان خودرو در گوشه های سقف اتاقها و دیوارهای داخل محبس روییده است. گزارش دفتر کمیسیون در غور بیان نموده که حتی بعضی از اسناد محبوسین مانند تذکره و پارچه ابلاغ توسط رطوبت از بین رفته است. به طور عموم رطوبت در اکثر اتاقهای محابس فراه، نیمروز، بادغیس، بغلان، تخار، جوزجان، سرپل، بلخ، کندهار، بدخشان، غور، دایکندی، سمنگان و کابل گزارش شده است. باید اضافه کرد که مشکل رطوبت اتاقها صرف در محابس بامیان، خوست، پکتیا و ننگرهار وجود ندارد.

تسهیلات برای گرم نگهداشتن و یا سرد کردن اتاقهای محابس نیز کمتر مورد توجه قرار گرفته است. برخی از محابس دارای پکه بوده و در تابستانها از انرژی برق برای خنک کردن استفاده می شود؛ اما در زمستانها اکثریت مطلق محابس تسهیلاتی برای گرم کردن اتاقها وجود ندارد. صرف محابس، بامیان، خوست، پکتیا دارای تسهیلات گرما می باشند. نیروهای بازسازی ولایتی در بامیان به اداره محبس بامیان مقداری ذغال سنگ و مواد محروقاتی کمک نموده اند. گزارشهای دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون نشان می دهد که به دلیل ازدحام جمعیت، اتاقهای محابس نسبتاً گرم می باشند. محابس زنانه از شرایط نسبتاً خوبی برخوردار اند. بسیاری از محابس زنانه دارای تسهیلات گرما و سرما بوده و شکایت کمتری در این مورد گزارش شده است.

دسترسی به آب و بهداشت:

ماده ۲۵ قانون محابس و توقیف خانه ها صراحت دارد که ادارات محابس و توقیف خانه ها برای محبوسین و اشخاص تحت توقیف با در نظر داشت سن، حالت صحی، به خصوص حالت بارداری و ولادت، کار و موسم، آب و غذای صحی مناسب تهیه می نمایند.

به صورت عموم اکثریت محابس و توقیف خانه ها دارای نظام بهداشتی نمی باشد. گزارشهای دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون نشان می دهد که در اکثریت محابس حمام و تشناب مناسب و کافی وجود ندارد. در محبس ولایت نیمروز یک باب حمام برای ۸۰ الی ۱۰۰ نفر محبوس اختصاص یافته است. هم چنین در ولایت تخار برای ۳۲۲ نفر محبوسین ۱۰ باب حمام و در محبس بغلان برای ۲۳۴ تن محبوس، ۳ باب حمام تهیه شده است. این آمار نشان می دهد که تعداد حمام ها به هیچ صورت متناسب با تعداد محبوسین نیست و فکر می شود که محبوسین با دشواریهای زیاد بهداشتی مواجه می باشند. در برخی از محابس جای معینی برای حمام و تشناب وجود نداشته؛ بلکه یک گوشه ای را با کشیدن پرده برای رفع نیازمندیهای محبوسین اختصاص داده اند.

دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون گزارش داده است که وضعیت نظافت بسیاری از تشنابهای محابس بسیار خراب می باشد. برخی از محابس جای معینی برای تشناب نداشته؛ بلکه یک جای ابتدایی را برای رفع حاجت محبوسین اختصاص داده اند. مثلاً یک چهار دیواری بدون دروازه و سقف را برای تشناب اختصاص داده است. وضعیت توقیف خانه ها نیز مشابه و حتی بدتر از محبوسین است. در برخی از توقیف خانه های بدخشان توقیف شده برای رفع ضرورت در صحرا برده شده است. در مجموع اکثریت مطلق محابس و توقیف خانه ها دارای تشناب های پاک، مناسب و کافی نمی باشند. تنها محابس ولایات ننگرهار، سمنگان، بامیان و فاریاب دارای حمام ها و تشناب های پاک و مناسب می باشند. حمام ها و تشنابهای محبس ولایت ننگرهار توسط نیروهای بازسازی ولایتی ساخته شده و از وضعیت خوبی برخوردار می باشد.

دسترسی به آب صحی آشامیدنی و آب برای شست و شو در محابس نیز از دیگر مشکلات قابل بحث می باشد. اکثریت محابس از آب چاه ها برای نوشیدن و شست و شو استفاده می کنند. برخی از محابس دارای چاه هم نیست و محبوسین مجبور اند از آب دریا و یا آب جوی استفاده کنند که به هیچ صورت صحی نمی باشد. نمونه خوب آن محبس ولایت غور می باشد که از آب دریا برای نوشیدن و شست و شو استفاده می کنند؛ زیرا که آب چاه در آنجا شور می باشد. محبوسین در محابس

ولایات فراه، نیمروز و بادغیس به آب شست و شو دسترسی ندارند. اما محبوسین در محبس جوزجان به آب نل دسترسی دارند.

دسترسی به غذا:

قانون محابس و توقیف خانه ها بر کمیت و کیفیت غذا تاکید نموده و وزارت صحت عامه را وظیفه داده است تا کمیت و کیفیت غذا را نظارت نماید. این قانون بیان نموده که غذای محبوسین و اشخاص تحت توقیف مطابق مینوی منظور شده از طرف شورای وزیران تثبیت می گردد^{۱۱}.

محبوسین باید به غذای کافی و با کیفیت دسترسی داشته باشند. اندازه گیری غذای با کیفیت با کالری نهفته در غذا صورت می گیرد؛ اما تعیین نمودن مقدار کالری در غذا تا حدودی دشوار بوده و یک عمل تخنکی می باشد. سنجش کمیت و کیفیت غذا را می توان از پول اختصاص یافته برای غذا نیز فهمید. نظارت های انجام شده از محلات سلب آزادی از سوی دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون نشان می دهد که به طور عموم، محبوسین دسترسی به غذای کافی و مناسب دارند. به گفته رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، در سالهای گذشته برای هر محبوس، حدود ۶۰ افغانی برای غذای یک شبانه روز اختصاص یافته بود. باوجودی که ریاست جمهوری افغانستان ۶۰ افغانی را به ۹۳ افغانی افزایش داده بود؛ اما وزارت مالیه برای هر نفر محبوس، ۷۵ افغانی را برای سه وعده غذا (۲۴ ساعت) اختصاص داده است^{۱۲}.

تمامی محبوسین در یک شبانه روز، سه وعده غذا صرف می نمایند. مطابق دستور غذای که از سوی وزارت عدلیه تهیه شده است، محبوسین می توانند در هفته دو الی سه بار گوشت و میوه تازه در غذای خود داشته باشند؛ اما با این وجود در برخی از محابس شکایت هایی از سوی محبوسین مطرح شده است. شکایت ها عموماً از کیفیت پایین غذا و نحوه پختن غذا می باشد. محبوسین محابس هرات، غور، کابل، دایکندی، کندز، بدخشان از کیفیت پایین غذا و نحوه پخت و پز شکایت کرده اند. در برخی از توقیف خانه های ولسوالیهای بدخشان نیز از کمبود مواد غذایی شکایت شده است.

دسترسی به تسهیلات ورزشی و هوای آزاد (آفتابی):

دسترسی به هوای آزاد و یا گشت گذار در فضای باز یکی از حقوق محبوسین بوده که باید توسط اداره محبس رعایت و تنظیم شود. قانون محابس و توقیف خانه ها وضاحت دارد تا محبوسین روزانه برای مدت حداقل دو ساعت در فضای آزاد گشت و گذار نموده و یا تمرینات سپورتنی را اجرا نمایند، امر محبس می تواند این مدت را در حالات خاص و استثنایی برای مدتی که کمتر از یک ساعت نباشد، کاهش دهد. در این صورت امر محبس مکلف است از اجراءات خویش حارنوالی مربوط را مطلع سازد^{۱۳}.

دسترسی به هوای آزاد و یا گشت و گذار در فضای آزاد بدون استثنا در تمام محلات سلب آزادی وجود دارد و تمام محبوسین از طرف روز می توانند در صحن محبس به طور آزادانه گشت و گذار نمایند. گزارش های دفاتر ساحوی و ولایتی نشان می دهد که مسوولین محابس در اجرای این امر شیوه های مختلفی داشته اند. در بعضی از محابس از ساعت ۸ صبح تا ۵ عصر اکثریت محبوسین می توانند در صحن محبس در فضای آزاد گشت و گذار نمایند؛ اما در برخی از محابس دیگر، محبوسین برای مدت های کوتاه تری مثلاً از ساعت ۱۰ الی ۱۲ و یا از ساعت ۱ پس از چاشت تا ۳ پس از چاشت برای ۲ و یا ۳ ساعت می توانند گشت و گذار نمایند. قابل یادآوری است که در هیچ یکی از محابس مدت گشت و گذار در هوای آزاد کمتر از دو ساعت نمی باشد.

دسترسی به تسهیلات ورزشی در برخی از محابس وجود دارد و در برخی از محابس وجود ندارد. از نگاه تسهیلات ورزشی، محبس ولایت ننگرهار بهتر از همه محابس کشور می باشد. در محبس ولایت ننگرهار محل خوبی برای ورزش مانند فوتبال فراهم است و محبوسین می توانند فوتبال و والیبال بازی کنند. در برخی دیگر از محابس صرف زمینه بازی والیبال و شطرنج و سایر سرگرمی های که به فضا و جای زیادتر نیاز نیست، فراهم می باشد. در محابس چون بامیان،

^{۱۱} بند ۲، ماده ۲۵، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

^{۱۲} مصاحبه با جنرال امیر محمد جمشید، رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، ۱۴ حمل ۱۳۸۹ خورشیدی.

^{۱۳} ماده ۲۶، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

ننگرهار، جوزجان، کابل، هرات، کندز و چند ولایت دیگر چنین زمینه های ورزشی فراهم می باشد. در محابس میمنه، کندهار، بلخ، فراه، نیمروز، بادغیس، غور، دایکندی و سمنگان تسهیلات برای ورزش وجود ندارد. گزارش های دفاتر ساحوی و ولایتی نشان می دهد که در برخی از محابس جای برای ورزش وجود دارد؛ ولی تسهیلات و وسایل ورزشی موجود نیست. اما در بسیاری از محابس که زمینه ورزش موجود نیست، دلیل اصلی آن نبود جای کافی برای ورزش می باشد. مثلا در محبس ولایت غور هیچ جای مناسبی برای ورزش نیست و صحن محبس از ۲۰ تا ۳۰ متر بوده و جایی برای تمرینات ورزش باقی نمی ماند. رییس عمومی محابس و توقیف خانه تمام این کمبودها را می پذیرد؛ اما دلیل این مشکلات را کمبود بودجه و نبود حمایت کافی دولت می داند.

دسترسی به برنامه های آموزشی:

دسترسی به آموزش نیز یکی از حقوق مهم محبوسین به شمار می رود. قانون محابس و توقیف خانه ها وضاحت داده است که ادارات محابس و توقیف خانه ها مکلف اند کتابخانه های مجهز را تاسیس و زمینه مطالعه، عبادت، کار، تعلیم و تربیه، آموزش حرفوی، فعالیت های تفریحی و فرهنگی و سایر سهولت های لازم را برای محبوسین و اشخاص تحت توقیف فراهم نمایند.^{۱۴}

در محابس ننگرهار، پکتیا، جوزجان، کابل، کندز، بدخشان، بامیان، بلخ، هرات، غور، دایکندی برنامه های تعلیم و تربیه موجود بوده و محبوسین از آن مستفید می شوند. باید یادآوری نمود که این برنامه ها اکثرا کافی نبوده و در بسیاری از محابس یاد شده دو و یا سه نفر معلم به تدریس می پردازند و در برخی از این محابس از کیفیت پایین برنامه های آموزشی شکایت هایی به ثبت رسیده است. تنها در محابس کندهار و میمنه هیچ نوع برنامه آموزشی وجود ندارد. محبوسین از کتابهای که اعضای خانواده های شان برای آنها می آورند، به مطالعه آزاد می پردازند. اینکه چه تعدادی از محابس دارای کتابخانه می باشند، تا اکنون معلومات کافی و دقیق در دسترس نمی باشد.

در برخی از محابس جایی برای تدویر برنامه های آموزشی وجود ندارد. در محبس ولایت جوزجان برنامه منظم آموزشی به دلیل نبود جای مشخص برای آموزش وجود ندارد. به ویژه در فصل سرما بسیاری از محبوسین در برنامه های آموزشی شرکت نمی کنند. خوشبختانه در این اواخر در محبس ولایت هرات، سنگ تهادب یک مرکز آموزشی گذاشته شده که عنقریب کار آن تکمیل می گردد. در محبس ولایت هرات برنامه های آموزشی گسترده فراهم شده است. در این محبس مردان و زنان محبوس به آموزشهای متعددی چون سواد آموزی، علوم دینی، زبان انگلیسی، کمپیوتر و حرفه های چون خیاطی، گلدوزی، بافندگی، قالبین بافی، حلبی سازی، سلمانی، نجاری، شرینی پزی و فلزکاری دسترسی دارند.

دسترسی به خدمات صحی:

قانون محابس و توقیف خانه ها، نکات زیادی را به منظور ارائه خدمات صحی و رعایت حفظ الصحه در محلات سلب آزادی بیان نموده است. در بند اول ماده ۲۷ این قانون آمده است که ادارات محابس و توقیف خانه ها مکلف اند برای محبوسین و اشخاص تحت توقیف، خدمات صحی رایگان را به همکاری وزارت صحت عامه فراهم نمایند.^{۱۵} قانون محابس و توقیف خانه ها بند دیگری را در مورد انتقال افراد در شفاخانه، در صورتی که تداوی آنها در محل سلب آزادی ممکن نباشد، اختصاص داده است و هم چنین در مورد قرنطین افراد مبتلا به بعضی از بیماری ها نیز آمده است که محبوسین و اشخاص تحت توقیف مشکوک از لحاظ صحی و یا مبتلا به امراض ساری، در قسمت های خاص و جداگانه محابس و توقیف خانه ها نگهداری می شوند.^{۱۶}

متأسفانه در بسیاری از محابس تسهیلات و خدمات صحی به طور کافی و مناسب وجود ندارد. در بعضی از محابس اصلا داکتر و دوا نیست و در بعضی از محابس داکتر و دوا وجود دارد؛ ولی از کیفیت مناسب برخوردار نیست. در محابس میمنه، دایکندی، نیمروز و بادغیس اصلا نه دوا و نه داکتر و یا نرس. در برخی دیگر از محابس، یک داکتر با مهارت و تخصص کمتر و دوا و اندکی موجود است که اکثرا دواها به اندازه کمک های اولیه است. در مجموع می توان

^{۱۴} ماده ۲۸، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

^{۱۵} بند ۱، ماده ۲۷، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

^{۱۶} بند ۴، ماده ۲۷، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

گفت که در این محابس، محبوسین صرف به کمک های اولیه دسترسی دارند. گزارش های دفاتر کمیسیون از محابس پکتیا، کابل، سمنگان، کندهار و بلخ یادآور شده اند که در این محابس تسهیلات و خدمات صحتی وجود دارد؛ اما هر کدام با مشکل خاصی رو به رو می باشند. در محبس پکتیا، داکتر موظف به طور دائم ایفای وظیفه ننموده و اکثراً غیر حاضر می باشد. در محبس پلچرخ کابل دوای کافی موجود نیست، در محبس سمنگان، داکتر هفته یک بار برای معاینه محبوسین مراجعه می نماید، در محبس کندهار، خدمات و تسهیلات کافی وجود ندارد و مریض ها اکثراً به شفاخانه ها انتقال می یابند، در محبس بلخ داکتر موظف مسلکی نیست و تجهیزات و تسهیلات طبی نیز به قدر کافی وجود ندارد.

در محابس ولایات تخار، کندز، ننگرهار، جوزجان، غور، بدخشان و بامیان تسهیلات و خدمات صحتی به طور نسبتاً مناسب موجود بوده و کدام شکایتی در این مورد گزارش نشده است. در محبس ولایت جوزجان، جدیداً بخش صحتی تاسیس شده که دارای سه بستر می باشد و محبوسین مریض تحت مداوا قرار می گیرند. همچنان احرأ یک باب شفاخانه جهت تداوی محبوسین معنادر این محبس تاسیس گردیده که از امکانات و تجهیزات خوبی برخوردار است. این محابس دارای تجهیزات مناسب، از جمله وسیله نقلیه می باشد. با وجود این همه، زنان محبوس باردار به ویژه پس از ولادت تحت مراقبت خاص قرار نمی گیرند. با وجودی که در مدیریت محبس بدخشان دو موتر وجود دارد؛ بسیاری از محبوسین و متهمین با پیاده و دست های ولچک شده به محکمه و یا حارنوالی انتقال داده می شوند و حتا در برخی از موارد، متهمین از محبس مرکزی به سایر محلات سلب آزادی ولسوالیها به منظور محاکمه با مصرف پول شخصی آنها منتقل می شوند.

در بسیاری از محابس مشکلات خدمات صحتی از سوی دفاتر کمیسیون گزارش شده است، عمده ترین مشکلات نبود داکتر مسلکی و مجرب، نبود ادویه کافی، محل مناسب برای معاینات و قرنطین مریضان مبتلا به امراض ساری و نبود محل مناسب برای تداوی معتادین و مریضان روانی گزارش شده است. در محابس ولایات بلخ، دایکندی، بادغیس، پکتیا، کندهار، کندز، غور و بدخشان محبوسین مبتلا به امراض ساری با دیگران در یک اتاق نگهداری می شوند و هیچ نوع تدابیری برای قرنطین آنها وجود ندارد. در حالی که گزارش های رسیده نشان می دهد که برخی از محبوسین به امراض مانند توبرکلوز و زردی سیاه مبتلا می باشند. یگانه دلیل برای عدم قرنطین آنها، نبود جای کافی در محبس ذکر شده است. به نظر می رسد که وزارت عدلیه و ادارات محابس به وضعیت محبوسین و به ویژه محل بود و باش و وضعیت صحتی محبوسین توجهی کمتری نشان داده و در اکثر محابس پیشرفتی به وجود نیامده است.

ارتباط با خانواده و اقارب:

ارتباط با خانواده توسط قانون محابس و توقیف خانه ها، به عنوان حق محبوسین شناخته شده است. ماده ۳۱ قانون محابس و توقیف خانه بیان داشته که محبوسین و اشخاص تحت توقیف حق دارند در محلات خاص تحت کنترل موظفین از طریق ملاقاتها، پست و سایر وسایلی که نظم را برهم نزنند، با خانواده و اقارب خویش در تماس باشند^{۱۷}.

در تمام محابس افغانستان، حق ملاقات و ارتباط با خانواده رعایت می شود؛ اما نحوه تنظیم وقت ملاقات خانواده ها با محبوسین تا حدودی از هم متفاوت است. در قانون محابس و توقیف خانه ها نیز وقت ملاقات و مدت ملاقات تعیین نشده و در این زمینه هیچ اشاره ای نشده است. محابس دو روز در هفته را برای ملاقات خانواده ها و اقارب اختصاص داده اند و تقریباً در تمام محابس خانواده ها و اقارب محبوسین می توانند در هفته دو بار با محبوسین شان ملاقات نمایند؛ اما تنها در محبس پلچرخ کابل، محبوسین هر بلاک محبس در هر ۱۵ روز یک بار می توانند با خانواده ها و اقارب شان ملاقات نمایند. رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، دلیل آن را مشکل بودن تنظیم ملاقات با محبوسین که تعداد شان خیلی زیاد است، مطرح نمود. در محابس نیمروز و دایکندی معمولاً یک بار در هفته برای محبوسین اجازه ملاقات با خانواده ها و اقارب شان داده می شود. مدت ملاقات نیز متفاوت است، طوری که در برخی از محابس مدت ملاقات یک ساعت، در برخی از محابس نیم ساعت و در برخی دیگر هیچ نوع محدودیتی وجود ندارد. به استثنای محبس پلچرخ کابل، در تمام محابس اگر اقارب و اعضای خانواده محبوس از مناطق دور دست آمده باشند، بدون نظر داشت تقسیم اوقات تعیین شده، می توانند با محبوسین شان ملاقات کنند.

۱۷. بند اول، ماده ۳۱، قانون محابس و توقیف خانه ها، جریده رسمی، سال ۱۳۸۶ خورشیدی.

کتاب ثبت و طرز العمل های انتظامی

نظم و کنترل محابس و توقیف خانه ها از جمله مسوولیت های مهم ادارات محابس و توقیف خانه ها می باشد. ماده دهم قانون محابس و توقیف خانه ها نیز براین امر تاکید نموده است. موجودیت کتاب ثبت به منظور رسیده گی حقوقی و نظم و کنترل محابس و توقیف خانه ها بسیار ضروری می باشد. کتاب ثبت می تواند تاریخ دخول، مدت حبس حکم شده و تاریخ خروج محبوس را مشخص سازد. کتاب ثبت باید به طور دوامدار به روز شود و افراد جدیدی که داخل محابس و توقیف خانه ها می شوند، نام شان ثبت شود و به همین ترتیب افرادی که از محبس و توقیف خانه آزاد می شوند، نیز باید به ثبت برسند. طرز العمل های انتظامی نیز باید در محابس و توقیف خانه ها رعایت شود و برای نظم و کنترل محابس و توقیف خانه ها، تدابیر ویژه در نظر گرفته شود.

کتاب ثبت در تمام محابس کشور بدون استثنا موجود می باشد. در این مورد هیچ نوع کوتاهی گزارش نشده است. تقریباً اکثریت محابس از کتاب ثبت مخصوص استفاده می کنند؛ اما در توقیف خانه های برخی از ولسوالیها کتاب ثبت مخصوص وجود ندارد، لذا مسوولین توقیف خانه ها از کتابچه که خود شان ساخته اند، استفاده می کنند. گزارش دفتر کمیسیون در ولایت غور نشان می دهد که در توقیف خانه های ولسوالیهای ۹ گانه این ولایت اصلاً هیچ کتاب ثبتی وجود ندارد. رییس عمومی محابس نیز نبود کتاب ثبت در برخی از توقیف خانه ها را رد نکرد^{۱۸}.

گزارش های دفاتر کمیسیون نشان می دهد که تمام محابس و توقیف خانه ها از طرز العمل های وضع شده پیروی نموده و از نگاه نظم و کنترل تاحدودی وضعیت بهتری دارند. در اکثریت محابس نگهبانان مسلح کافی وجود داشته و در این مورد کدام شکایتی به ثبت نرسیده است. دفاتر کمیسیون گزارش داده اند که در تمام محابس، نگهبانان مسلح حق ندارد که با اسلحه داخل محابس شوند. بسیاری از محابس، بخش های اداری آنها با محل بود و باش محبوسین مجزا هستند. مسوولین برخی از محابس، به خاطر رسیده گی به شکایت و تنظیم بهتر محابس، دست به اقدامات خوبتری زده اند. آنها به خاطر نظم بهتر و رسیده گی به شکایات محبوسین، از هر اتاق یک نفر نماینده را انتخاب کرده اند که آنها می توانند نظم داخل محابس را کنترل نموده و شکایات محبوسین را به مسوولین محابس برسانند.

در برخی از محابس اعتراض ها و اعتصاب هایی از سوی محبوسین صورت گرفته است. به تاریخ ۱۳۸۸/۷/۱۴ خورشیدی در محبس پکتیا، تمامی محبوسین دست به اعتصاب زدند؛ اما این اعتصاب با خشونت شدید سرکوب و خاموش گردید. پولیس دست به اسلحه برد و در اثر تیر اندازی چهارتن از محبوسین مجروح شدند که جراحت یکی از آنها عمیق گزارش شده بود. بالاخره رییس این محبس تبدیل گردید. در محبس کندهار نیز حدود ۴۰ نفر از محبوسین دست به اعتصاب زده بودند که بالاخره با استفاده از قوه قهریه این اعتصاب خاموش گردید.

شکنجه و بدرفتاری:

شکنجه و بدرفتاری در هر صورت غیر قانونی بوده و هیچ سند و یا قانونی آن را مجاز ندانسته است. قانون اساسی افغانستان نیز تعذیب انسان را ممنوع دانسته است. اعلامیه جهانی حقوق بشر و کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون بین المللی منع شکنجه نیز با صراحت، شکنجه و رفتار ظالمانه و تحقیر آمیز را ممنوع اعلام نموده است. خوشبختانه در سالهای اخیر موارد شکنجه و بدرفتاری با محبوسین و توقیف شده گان نسبت به سالهای قبل کاهش یافته است. با آنهم، شکنجه و بدرفتاری در محلات سلب آزادی یکی از جدی ترین نگرانی ها تلقی می شود. شکنجه و بدرفتاری به ویژه در نظارتخانه های ریاست امنیت ملی، بیشتر از آن است که توسط کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، تثبیت و گزارش می شود.

خوشبختانه در محابس و توقیف خانه ها، تدابیری برای جلوگیری از شکنجه و بدرفتاری با محبوسین و توقیف شده گان اتخاذ شده است. رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها می گوید که در دو سال اخیر حدود ۴۶۰۰ نفر از مسوولین، کارمندان و نگهبانان محابس و توقیف خانه ها سیستم های اداره محابس را از ۳ تا ۶ ماه در مورد نگهداری و سلوک رفتار با محبوسین آموزش دیده اند^{۱۹}. با وجودی که در سالهای اخیر شکنجه و بدرفتاری علیه محبوسین و توقیف شده گان کاهش یافته؛ اما با آنهم تا اکنون مواردی از شکنجه و بدرفتاری در محلات سلب آزادی و نظارتخانه ها گزارش می شود. در سال ۱۳۸۸ خورشیدی از اثر نظارت های دفاتر ساحوی و ولایتی کمیسیون، ۲۶ مورد شکنجه در محلات سلب آزادی و نظارتخانه ها

¹⁸. مصاحبه با جنرال امیر محمد جمشید، رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، ۱۴ حمل ۱۳۸۹ خورشیدی.

¹⁹. مصاحبه با جنرال امیر محمد جمشید، رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها، ۱۴ حمل ۱۳۸۹ خورشیدی.

توسط ناظرین کمیسیون تثبیت شده است. احتمالا موارد شکنجه بیشتر از این است که اکثرا تثبیت این موارد مشکل می باشد. شکنجه اکثرا در جریان تحقیق به منظور گرفتن اعتراف صورت می گیرد.

"محمد یونس از ولایت کندز در حمل سال ۱۳۸۸ به کمیسیون مراجعه نمود. وی مدعی است که از اثر ادعای ناحق شخصی به اسم عبدالواحد بالای آنها ۵ تن ادعا نموده که مبلغ ۱۶۰۰۰ کلدان و ۱۱۰۰۰ افغانی همراه چهار سیت مابائل در زنجیر چرخاب از نزدش گرفته اند که غلط و بی اساس می باشد. در جریان تحقیق از طرف قوماندانی امنیه ولایت کندز مورد لت و کوب بی رحمانه قرار گرفته که تکلیف زیادی به او عاید گردیده است. از اثر این لت و کوب، شب ها از گوش و دماغ اش خون می آید. فعلا در نظارت خانه قرار دارد."

در بسیاری از اسناد بین المللی حقوق بشر به ویژه کنوانسیون بین المللی منع شکنجه، در مورد شکنجه حساسیت خاصی نشان داده شده است. مطابق اسناد بین المللی حقوق بشر و قوانین افغانستان باید عاملین شکنجه تحت پیگرد قضایی قرار گرفته و مجازات شوند. اما غالبا در افغانستان، عاملین شکنجه و بد رفتاری توسط نهادهای عدلی و قضایی مورد پیگرد قرار نمی گیرد. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان اکثرا عاملین شکنجه را به مراجع مربوط معرفی نموده است؛ اما موارد اندکی وجود دارد که این افراد مورد پیگرد قرار گرفته باشند. در یکی از توقیف خانه های ولایت فاریاب یک مورد خشونت به ثبت رسیده است که عامل شکنجه از اثر نظارت و پیگیری ناظرین کمیسیون از سوی محکمه ولایتی به یک سال حبس محکوم گردید.

متاسفانه پولیس در هنگام بازداشت و یا هنگام رسیده گی به یک دعوا و یا منازعه حقوقی نیز افراد را لت و کوب می نماید که غیر قانونی می باشد.

"در ولایت غزنی، به تاریخ ۲۰۰۹/۰۵/۰۹ میلادی، شخصی به کمیسیون مراجعه نموده و می گوید که وی در زمین های زراعتی اش کار می نمود که گوسفندان همسایه وی به زمین های وی داخل شده اند و کشت و زراعت او را خورده است و درختان او را شکستاده است. صاحب زمین با سنگ بالای گوسفندان حمله نموده و از اتفاق سنگ به سر یکی از گوسفندان اصابت نموده و مرده است. صاحب گوسفند هیچ کدام ادعا نموده؛ مگر دیگران روی خصومت شخصی، به پولیس اطلاع غلط داده که گویا این شخص گوسفندان را سرقت نموده و باعث قتل آنها شده است. پولیس صاحب زمین را برده و با سگرت دست او را سوختانده است. مادر او را نیز لت و کوب نموده و پدر اش را به جبر و زور مجبور ساخته است تا به آمر جنائی ابراه بدهد."

استفاده از ولچک و زولانه

استفاده از ولچک و زولانه مطابق قانون در موارد خاصی صورت می گیرد. قانون پولیس در حالات استثنایی که امکان فرار مظنون موجود باشد و یا هم در هنگام انتقال مظنون و متهم در صورتی که ضرورت باشد، استعمال ولچک و زولانه را جواز دانسته است. استعمال ولچک و زولانه در محابس و توقیف خانه غیر قانونی بوده و حتا آن را نوعی از تعذیب جسمی و بد رفتاری دانسته اند. گزارش های دفاتر کمیسیون نشان می دهد که در برخی از توقیف خانه ها، برای جلوگیری از فرار توقیف شده گان از طرف شب، آنها را به ولچک و زولانه می بندند. هر چند در مورد توقیف خانه ها و موارد استعمال ولچک و زولانه آمار دقیق و کامل وجود ندارد؛ اما گزارشها نشان می دهد که در برخی از توقیف خانه های ولایات غور، دایکندی، هرات، غزنی، بامیان، بدخشان، کندز و فاریاب، جوزجان و بلخ گاه گاهی از ولچک به منظور جلوگیری از فرار و بی نظمی استفاده می شود. رییس عمومی محابس و توقیف خانه ها نیز موارد استفاده از ولچک در برخی از توقیف خانه ها را رد نکرد؛ اما وی به طور عموم استفاده از ولچک و زولانه در محابس و توقیف خانه ها را به جز در موارد استثنایی نپذیرفت. بستن محبوسین با زولانه در محبس پکتیکا به یک امر عادی تبدیل شده و اکثریت محبوسین از وضعیت موجود راضی به نظر می رسند.

بسیاری از مسوولین توقیف خانه ها دلیل استعمال ولچک و زولانه را نبود تدابیر حفاظتی و کافی نبودن تعداد نگهبانان دانسته اند. به هر صورت این مشکلات باید توسط مسوولین رفع شده و تدابیر حفاظتی را باید بیشتر کنند و نباید به عوض آن از ولچک و زولانه استفاده شود. اداره پولیس و وزارت عدلیه مسوولیت دارند تا ساختمان های محابس و توقیف خانه را ترمیم و بازسازی نمایند و برای جلوگیری از فرار توقیف شده گان و محبوسین تدابیر قانونی را اتخاذ نمایند.

دسترسی به رخصتی

مطابق ماده ۳۷ قانون محابس و توقیف خانه ها، برای محبوسین با در نظر داشت حالات الی ۲۰ روز رخصت داده می شود. این ماده قانون رخصتی را به منظور حفظ بهتر روابط فامیلی محبوسین با فامیل و محیط بیرون از محبس و تامین احساس تابعیت از قانون در داخل و خارج محبس وضع نموده است.

تامین حق رخصتی در اکثریت محابس رعایت نمی شود. در برخی از محابس از یک الی سه نفر در طول سال گذشته از رخصتی های شان از هفت الی ده روز مستفید شده اند؛ اما در برخی از محابس هیچ نوع رخصتی برای محبوسین داده نشده است. در محابس ولایات بدخشان، بلخ، سمنگان، فاریاب، پکتیا، جوزجان و هرات، از یک الی سه نفر توانسته اند که در طول سال گذشته از هفت الی ده روز رخصت بگیرند؛ اما در محابس ولایات کابل، کندز، بغلان، تخار، ننگرهار، بامیان، غور، خوست، کندهار و دایکندی در طول سال گذشته به هیچ کسی رخصتی داده نشده است. در مورد سایر محابس، معلومات کافی در دست نمی باشد.

بسیاری از محبوسین از حقوق قانونی خویش به طور کافی آگاهی ندارند و به همان لحاظ نمی توانند این حقوق شان را در محابس از مسوولین مطالبه کنند. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان در بسیاری از محابس اوراق و وسایل تبلیغاتی را به منظور آگاهی دهی محبوسین از حقوق شان پخش و نشر کرده اند؛ ولی به هیچ صورت کافی نمی باشد. مسوولین محابس و توقیف خانه ها نیز مسوولیت دارند تا محبوسین و توقیف شده گان را از قوانین و طرز العمل های محلات سلب آزادی آگاه نموده و در این مورد باید برنامه های خاص آگاهی دهی را تنظیم و اجرا نمایند.

نتیجه گیری

به طور کلی می توان گفت که وضعیت محلات سلب آزادی مناسب نبوده و اکثریت محابس و توقیف خانه از معیارهای لازم برای بود و باش محبوسین و متهمین برخوردار نیستند. حکومت افغانستان نیز در این زمینه توجه کافی نداشته و برای اعمار، اداره، کنترل و بازسازی محلات سلب آزادی بودجه بسیار کم را اختصاص داده است. اکثریت محابس و توقیف خانه به شدت با کمبود جای و ازدحام مواجه اند. مطابق معیارهای که وزارت عدلیه در نظر گرفته است، برای هر محبوس و یا متهم باید از سه و نیم الی چهار و نیم متر مربع جای اختصاص یابد؛ اما در هیچ محبس و یا توقیف خانه چنین معیار رعایت نمی شود. از لحاظ ساختمان، به جز از هفت محبس، سایر محابس و توقیف خانه ها دارای ساختمان معیاری مخصوص خود نمی باشند. به همین لحاظ چنین محابس دارای معیارهای سازمان ملل متحد و ارزشهای اسلامی که در ماده ۲۳ قانون محابس و توقیف خانه ها تصریح شده است، نمی باشند.

به دلیل نبود ساختمان های مخصوص محابس، اکثریت محبوسین با مشکلات متعددی رو به رو می باشند. بسیاری از محابس و توقیف خانه ها، تشناب و حمام کافی متناسب با تعداد محبوسین و توقیف شده گان ندارند. اگر حمام و تشناب وجود دارد، اصلا مناسب نبوده و نظافت در آن وجود ندارد. از سوی دیگر برخی از اتاقهای محابس و توقیف خانه ها رطوبت و نم داشته که به صحت محبوسین و توقیف شده گان به شدت صدمه می زند. هم چنان برخی از اتاقهای محلات سلب آزادی طوری ساخته شده اند که نور آفتاب در داخل اتاقها نمی تابد. از تسهیلات گرما در تابستانها و سرما در زمستانها خبری نیست. چند محبس محدودی دارای تسهیلات گرما و سرما می باشند. دسترسی به آب در محلات سلب آزادی نیز با مشکلات همراه است. اکثریت محابس دارای آب صحتی و مطمئن نبوده و اکثریت آنها از آب چاه و یا دریا استفاده می کنند. دسترسی محبوسین و توقیف شده گان به غذا به طور نسبی بهبود یافته است. برای غذای هر محبوس و توقیف شده در ۲۴ ساعت ۷۵ افغانی اختصاص یافته که با این مبلغ غذای نسبتا مناسبی تهیه می شود.

تمام محبوسین در همه محابس بدون استثنا می توانند که روزانه برای چند ساعت در هوای آزاد (آفتابی) گشت و گذار نمایند و در این مورد هیچ شکایتی به ثبت نرسیده است. برخی از محابس تسهیلات تفریحی و ورزشی را برای محبوسین فراهم نموده اند؛ اما اغلب محابس از چنین تسهیلاتی برخوردار نیستند. دسترسی به خدمات و تسهیلات صحتی نیز یکی از مشکلات جدی محابس و توقیف خانه ها محسوب می شود. در داخل محابس و توقیف خانه ها، خدمات و تسهیلات صحتی اندکی وجود داشته که می توان این تسهیلات را کمک های اولیه صحتی نامید. به همین دلیل محبوسین مریض به شفاخانه ها انتقال می یابند. از سوی دیگر در برخی از محابس و توقیف خانه ها به سبب کمبود جای و ازدحام زیاد، افراد مصاب به امراض ساری، قرنطین نشده و با سایر محبوسین یکجا نگهداری می شوند. دسترسی به آموزش سواد و حرفه نیز با

کمیودات جدی مواجه می باشد. به جز از چند محبس محدود از جمله محبس هرات، سایر محابس دارای برنامه های منظم و گسترده آموزش نیستند.

در مورد تنظیم برنامه های ملاقات اقارب با محبوسین، مشکلات کمتری وجود دارد. تقریباً تمام محابس به جز از محبس پل چرخی کابل، نیمروز و دایکندی وقت مناسب و مدت مناسب را برای ملاقات محبوسین با اقارب شان تنظیم کرده اند. از رخصتی های که در قانون محابس و توقیف خانه ها تصریح شده است، محبوسین به صورت بسیار محدود از آن مستفید می شوند. در تعدادی از محابس، از ۱ الی ۳ نفر توانسته اند که برای مدت ۷ الی ۱۰ روز رخصت بگیرند. باید گفت که کتاب ثبت در تمام محابس به طور منظم وجود دارد؛ اما در برخی از توقیف خانه ها کتاب ثبت موجود نیست.

اعمال شکنجه و بدرفتاری علیه محبوسین و توقیف شده گان نسبت به سالهای قبل به مراتب کاهش یافته است؛ اما با آنهم هنوز شکنجه و بدرفتاری در محلات سلب آزادی وجود دارد. در طول سال ۱۳۸۸ خورشید ۲۶ مورد شکنجه و بدرفتاری در محلات سلب آزادی، از سوی کمیسیون به ثبت رسیده است. البته باید یادآور شد که بسیاری از این موارد در جریان کشف و تحقیق از سوی پولیس اعمال شده است. شکنجه و بدرفتاری با محبوسین از سوی مسوولین و کارمندان توقیف خانه ها و محابس کمتر گزارش شده است. باید علاوه کرد که استفاده از ولچک به جز در موارد استثنایی که در قانون پیش بینی شده است، در محابس صورت نمی گیرد؛ اما در برخی از توقیف خانه ها از طرف شب به منظور جلوگیری از فرار متهمین از ولچک استفاده می شود. دلیل اصلی این تخطی نیز، نبود ساختمان مناسب و کمبود نگهبانان توقیف خانه ها ذکر شده است.

با وجود این کاستی ها و مشکلات محلات سلب آزادی، ریاست عمومی محابس و توقیف خانه ها دستاوردهای خوبی نیز داشته است. این ریاست در طول چند سال گذشته توانسته است که ساختمان حدود هفت محبس را به طور مناسب و نسبتاً معیاری بسازد و هم چنان برنامه های زیاد آموزشی در مورد چگونگی مدیریت و کنترل محابس و توقیف خانه ها و طرز رفتار با محبوسین را برای مسوولین و کارمندان محابس و توقیف خانه ها تدویر نموده است. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان از این دستاوردها و آوردن اصلاحات نسبی در محلات سلب آزادی، قدردانی می نماید. مسوولین محابس و توقیف خانه ها همیشه با ناظرین کمیسیون در عرصه نظارت از محلات سلب آزادی، همکاری نموده که یک گام بسیار مهم و ارزنده تلقی می شود.

مطابق به قانون محابس و توقیف خانه ها، شورای عالی محابس و توقیف خانه ها که مسوولیت های زیادی در رهبری امور محابس دارد، در هر سه ماه یکبار جلسه داشته باشند؛ در حالی که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی وزارت عدلیه صرف یک بار جلسه این شورا را دایر نموده است. کمیسیون تاکید دارد تا برای آوردن تغییر و اصلاحات در محلات سلب آزادی، لازم است تا شورای عالی محابس و توقیف خانه ها بیشتر از گذشته، فعال تر و منظم تر شود.

پیشنهادات

۱. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان از حکومت و شورای ملی افغانستان می خواهد که بودجه این اداره را با در نظر داشت اقتضانات، قوانین نافذ کشور و اسناد بین المللی حقوق بشر طوری تخصیص و تنظیم نمایند که بتواند تمام مشکلات محلات سلب آزادی را حل نماید.
۲. کمیسیون از جامعه جهانی تقاضا می کند تا در امر بازسازی و اعمار محابس و توقیف خانه ها، وزارت عدلیه را کمک نماید.
۳. کمیسیون از شورای عالی محابس می خواهد که این شورا مطابق قانون محابس و توقیف خانه ها فعال شده و از صلاحیت های قانونی خود استفاده نماید تا از این رهگذر امور محابس تنظیم شده و کاستی ها و مشکلات موجود رفع و کاهش یابد.
۴. کمیسیون به وزارت عدلیه پیشنهاد می نماید که برای ساختن ساختمان های محابس و توقیف خانه ها تلاش بیشتری به خرج داده و برای بازسازی و اعمار محابس و توقیف خانه ها یک برنامه مشخص و مکمل ساخته شود.
۵. کمیسیون از وزارت عدلیه می خواهد که در امر اعمار و بازسازی محابس زنان توجه ویژه نماید.
۶. کمیسیون از دولت می خواهد که تدابیر جدی و موثری را برای جلوگیری از بدرفتاری علیه متهمین و محکومین اتخاذ و تطبیق نماید.
۷. کمیسیون به وزارت عدلیه پیشنهاد می نماید تا در امر آموزش کارمندان و نگهبانان محابس و توقیف خانه ها تلاش بیشتر نموده و کمیسیون حاضر است در این زمینه این ریاست را کمک نماید.
۸. کمیسیون از وزارت عدلیه و وزارت صحت عامه افغانستان می خواهد که در مورد ارائه خدمات صحی در محلاب سلب آزادی جدا توجه نموده و بخش صحی محلات سلب آزادی را تقویت نماید.
۹. کمیسیون از وزارت عدلیه و وزارت معارف کشور می خواهد که برنامه های منظم و گسترده ای را به منظور آموزش سواد و حرفه برای محبوسین طرح و تطبیق نماید.
۱۰. کمیسیون از وزارت عدلیه می خواهد که به ظرفیت سازی، معیشت و سایر مشکلات زندانبانها نیز توجه جدی نماید.